

ISUSOVO POIMANJE I OSTVARIVANJE BOŽJEG KRALJEVSTVA

Uvod

Božje kraljevstvo je središnja tema Isusova propovijedanja. To je njegova „stvar“ za koju je živio, radio i umro. Javlja se u sinoptika preko sto puta, a u ostalim novozavjetnim spisima samo četvrtinu od toga: sedam puta u Djelima apostolskim, četiri puta u Pavla, dva puta u Ivana (Iv 3,3.5).

Pojam „Kraljevstvo Božje“ udomaćen u palestinskom židovstvu postaje helenističkom čovjeku nerazumljiv i stoga iščezava iz novozavjetnih spisa. Ivan ga zamjenjuje pojmom „život“ ili „vječni život“. Po svoj prilici je i sam Isus, iako rijetko, naizmjenice upotrebljavao izraz „život“. Kao što je Isus govorio o ulasku u Božje kraljevstvo (Mk 9,47) tako je isto govorio i o ulasku u život (Mk 9,43.45), ili o „putu koji vodi u život“ (Mt 7,14). Baštiniti Božje kraljevstvo isto je što i baštiniti vječni život (Mt 25,34; Mk 10,17). Prema tome Božje kraljevstvo je život i to život u izobilju. Postoji i teološki razlog zašto pojam „Božje kraljevstvo“ iščezava iz liturgijskog života Pracrkve. Nakon uskrsnog iskustva Prazajednica u svojim liturgijskim slavljinama ne moli „Dođi kraljevstvo tvoje“, nego „Dođi Gospodine Isuse“ (1Kor 16,22; Otkr 22,20). Uskrsnuli Krist postao je kraljevstvom u osobi i stoga Pavao više ne propovijeda Božje kraljevstvo, nego Gospodina Isusa Krista.

Osvrnut ćemo se na pojam i porijeklo „Kraljevstva Božjeg“ (1. dio), na poimanje kraljevstva Božjeg u Starom zavjetu (2. dio), Kraljevstvo Božje u Isusovu propovijedanju (3. dio) i ostvarivanje Božjeg kraljevstva po ljubavi kako je naučavala Službenica Božja Marica Stanković (4.dio).

1. Porijeklo pojma

Isus je pojam Božjeg kraljevstva zatekao u tradiciji svoga naroda. Misao o univerzalnom Božjem kraljevstvu duboko seže u povijest izabranog naroda. Počeci ideje Božjeg kraljevstva javljaju se u Izraelovu iskustvu Boga koji ih vodi, prati i štiti na njihovu putu iz egipatskog ropstva u obećanu zemlju (Izl 15,11-13.18). Izrael doživljava Boga kao kralja i o njemu govori kao o onomu koji vlada ili će vladati. To i takvo iskustvo Izrael izriče glagolom kraljevati (*malakh*, grčki *basileuein*) ili imenicom kralj (*melekh* grčki *basileus*), rijetko imenicom kraljevstvo (*malkuth* grčki *basileia*), ako već, onda samo uz posvojnu zamjenicu „tvoje“, odnosno „njegovo“, primjerice: „Neka kazuju slavu tvoga kraljevstva... Kraljevstvo tvoje kraljevstvo je vječno, tvoja vladavina za sva pokoljenja“ (Ps 145,11-13. Usp. Tob 13,1; Dan 3,54; 4,34). Nigdje u Starom zavjetu ne susrećemo samostalan pojam „Božje kraljevstvo“. Oblikovanju tog pojma najviše će doprinijeti apokaliptika, napose Daniel: „Bog nebeski podići će kraljevstvo koje neće nikada propasti“ (Dan 2,44; usp. 7,7.13).

Pojam Božjeg kraljevstva je dvoznačan:

1. Božje kraljevstvo kao aktualno Božje *kraljevanje*, *Božja vladavina* (Herrschaft) u svijetu i povijesti nasuprot zemaljskoj vlasti, a onda i svakoj drugoj na nebu i na zemlji.
2. Eshatološko dovršenje tog aktualno povijesnog Božjeg kraljevanja (Das Reich). Božje kraljevstvo je zdravi Božji svijet u kojem će biti nadvladana sva bijeda stvorenja i Bog će biti sve u svemu. Čežnja za tim zdravim Božjim svijetom u Starom zavjetu temelji se na iskustvu

Boga koji Izraela čudesno oslobađa iz egipatskog ropstva i vodi u obećanu zemlju. U obećanoj zemlji Izrael dolazi do novog iskustva. Izrael je doživio da u njoj ne teče med i mlijeko, da ostvarenje zaostaje za obećanjem. To je izazvalo tzv. „*melankoliju ispunjenja*“ (E. Bloch) koja će preko proroka unijeti *eshatološku crtu* u poimanje Božjeg kraljevstva. Velike katastrofe koje je Izrael u svojoj povijesti doživljavao kao npr. propast obaju kraljevstava, babilonsko sužanjstvo, teška obnova u perzijsko doba, helenizacija i progoni nakon Aleksandra Velikoga itd. nisu uništile nadu u Božje kraljevstvo, nego su je *internacionalizirale* i *intenzivirale*, tj. proširile na sve narode pa čak i na mrtve. Izrael, propadajući gotovo pod svakim vidom, navješćuje univerzalno Božje kraljevstvo; politički nestajući s pozornice svijeta, sve narode uvodi u budućnost svoga Boga i njegova kraljevstva.

2. Kraljevstvo Božje u Starom Zavjetu

Govor o Božjem kraljevstvu u Starom zavjetu susrećemo najčešće u psalmima, bogoštovlju, prorocima i u apokaliptici.

U psalmima ustoličenja govori se o Bogu kao kralju i pozivaju se svi narodi da ga slave: „Narodi svi, plješćite rukama... jer Jahve je kralj velik nad zemljom svom... Bog kraljuje nad narodima, stoluje Bog na svetom prijestolju“ (Ps 47,1sl. Usp. Ps 24; 93; 96-99).

U bogoštovlju se aktualizira, uprisutnjuje Božja vladavina, koja se očitovala u velikim Božjim djelima u povijesti spasenja i navješćuje buduća: “Bože, ušima svojim slušasmo, očevi nam pripovijedahu naši, o djelu koje si izveo u danima njihovim – u danima davnim. Rukom si svojom izagnao pogane, a njih posadio, iskorijenio narode, a njih raširio. Mačem svojim oni zemlju ne zauzeše niti im mišica njihova donese pobjedu, već desnica tvoja i tvoja mišica i lice tvoje milosno jer si ih ljubio. Ti, o moj Kralju i Bože moj, ti si dao pobjede Jakovu” (Ps 44,2-5. Usp. 74; 145; 146). O susretu s Bogom u liturgiji govori 24. psalam: »Podignite, vrata, nadvratnike svoje, dižite se, dveri vječne, da uniđe Kralj slave! Tko je taj Kralj slave? Jahve silan i junačan, Jahve silan u boju! Jahve nad Vojskama – on je Kralj slave!« (Ps 24,7-10).

U proroka je ideja Božjeg kraljevstva izrazitija nego u bogoštovlju. Što je bilo manje izgleda da se, nakon nacionalnih katastrofa, koje se smatralo Božjom kaznom zbog nevjernosti savezu, vlastitim silama obnovi Davidovo kraljevstvo, to je jače bilo očekivanje da će na kraju vremena Bog sam zahvatiti i uspostaviti kraljevstvo mira u kojem će se Izraelova plemena ujediniti i Bog će vladati nad njima i nad poganima. Prorok **Mihej** sredinom osmog stoljeća najavljuje da će Bog kao Kralj i Pastir sabrati „ostatak Izraelov“, sabrati hrome, okupiti raspršene, učiniti od njih moćan narod i do vijeka kraljevati nad njima na gori Sionu (Mih 2,12; 4,6 sl.). Proroci **Jeremija** i **Ezekiel**, stotinjak godina kasnije, preuzimaju i razvijaju misao proroka Miheja i prikazuju Boga kao idealnog Pastira koji sabire raspršene i zalutale: „Potražit ću izgublenu, dovesti natrag zalutalu, povit ću ranjenu i okrijepiti nemoćnu, bdjeti nad pretilom i jakom – past ću ih pravedno“ (Ez 34,16. Usp. Jer 23,14). **Izaija** je kao nitko drugi istaknuo univerzalnu i eshatološku crtu Božjeg kraljevstva: Bog će vladati nad svim narodima i nad svim stvorovima ističe prorok u pjesmi o Gori Gospodnjoj (Iz 2,1-5; usp. Mi 4,1-5). Po svom sadržaju spada među najsmionije vizije čovječanstva: vizija zdravog Božjeg svijeta na kraju dana, u kojem će svi narodi “mačeve prekovati u plugove, a koplja u srpove (2,2-5). Vizija tog i takvog svijeta ne ostvaruje se ratom niti načelom rimskog pjesnika Vergila “*parcere subjectis et debellare superbos*” (poštedjeti pokorene, oružjem podjarmiti ohole). Nije to “*pax romana*”, ni “*pax americana*”, nije ni samo unutarnji mir srca, nego plod Božjeg djelovanja s uzvišene Gore Doma njegova, sa Siona u Jeruzalemu u posljednje dane naše povijesti. Slava Božja koja će se očitovati na kraju dana privlačit će sva plemena i narode;

dolaziti će tražiti “Boga Jakovljeva” da ih nauči hoditi svojim putovima, i da žive u skladu s njegovim Zakonom. Kad se to dogodi, narodi će sami od sebe prestati naoružavati se, učiti se ratovanju i voditi ratove. Sveopći mir koji će zavladatai odrazit će se i u svakidašnjici malog čovjeka koji će “mirno živjeti pod lozom vinovom, i pod smokvom svojom, i nitko ga neće plašiti” (Mih 4,4). Vizija proroka Izaije obvezuje Izraela da hodi u svjetlosti Jahvinoj i osvjetljuje put svim narodima do Gore Doma Gospodnjeg na kojoj će Bog spremiti gozbu za sve narode, raskinuti zastor što zastiraše sve narode, pokrivač koji sva plemena pokrivaše. Zastor i pokrivač lica simboli su žalosti i boli (2Sam 15,30; 19,5). U Božjem kraljevstvu, kako ga Izaija vidi, neće više biti ni zla (Iz 11,9), ni bolesti (Iz 33,24), ni smrti (Iz 25,8).

Ideju Božjeg kraljevstva na poseban način razvija **Deuteroizaija** u svojoj knjizi Utjehe (Iz 40-55), u kojoj susrećemo bitne elemente Isusova poimanja Božjeg kraljevstva. Prorok veliča blagovjesnika mira i radosne vjesti (*euangelizetai*): “Kako su ljupke po gorama noge glasonoše radosti koji oglašava mir, nosi sreću, i spasenje naviješta, govoreći Sionu: »Bog tvoj kraljuje!« (Iz 52,7). Dok drugi proroci iščekuju idealnog vladara iz Davidove loze, Deuteroizaija isključuje Davidovu dinastiju i u četirima pjesmama govori o “Sluzi Jahvinu” (1. Iz 42,1-4 (5-7? 8-9?); 2. Iz 49,1-6 (7-9); 3. Iz 50,4-9; 4. Iz 52,13-53,12) i time se najviše približio Isusu. Deuteroizaija je nastupio s velikim autoritetom. Shvaćao je svoje propovijedanje kao spasenje ne samo za Izrael nego i za sve narode (Iz 49,6). Navješćuje nova Božja djela koja će prijašnja baciti u zaborav: „Ne spominjite se onog što se zbilo, nit' mislite na ono što je prošlo. Evo, činim nešto novo; već nastaje. Zar ne opažate?“ (Iz 43,18-19). Taj zahtjev da se prošla Božja djela zaborave, bio je za židovsko shvaćanje presmion. Nagovještaj novoga koje nastaje kao da je predujam Isusova propovijedanja blizine Božjeg kraljevstva.

Apokaliptika pravi veliku razliku između ovoga svijeta i budućega, između sadašnjeg i budućeg eona. Sadašnji eon je pod vlašću zla, a budući pod vlašću dobra. Kraj ovoga svijeta je blizu i upravo su radi toga patnje pravednih velike, jer negativne sile ovog prolaznog svijeta iskalkuju svoj bijes na njima. Izvanredni zahvat Božji dokrajčit će ovaj svijet i stvorit će novi. Unatoč svim patnjama i nevoljama trijumf Božje pobjede zajamčen je na kraju povijesti.

U Isusovo vrijeme u Izraelu je eshatološko iščekivanje bilo veoma živo, ali ne i jedinstveno. Najraširenije je bilo ono mišljenje koje je podržavalo nadu da će Bog poslati Mesiju kralja, sina Davidova koji će obnoviti Izraelovo kraljevstvo, ujediniti Izraelova plemena, osloboditi ih od tuđinske vlasti i svake nevolje, očistiti ih i posvetiti tako da će pogani dolaziti s kraja svijeta da u Jeruzalemu vide slavu Gospodnju. Bog će na zemlji vladati pomoću svoga Pomazanika, Mesije. U nekim krugovima, osobito u **zelota**, ta „nacionalna eshatologija“, nacionalno iščekivanje Božjeg kraljevstva, postat će političkim programom: htjelo se otvornim otporom protiv Rimljana silom iznuditi mesijansko kraljevstvo vjerujući da će im pri tome pomoći sam Bog. Zeloti nisu samo politički borci za slobodu, fanatični nacionalisti, revolucionari koji nisu štedjeli ni vlastite sunarodnjake drugačijeg mišljenja, nego i religiozni ljudi koji su se, zahvaćeni makabejskim duhom, borili za Božje kraljevstvo i teokraciju u Izraelu. Farizeji u ostvarivanju Božjeg kraljevstva ne prihvaćaju metodu zelota, oni misle da se ostvaruje savršenim obdržavanjem Zakona.

3. Isusovo poimanje Božjeg kraljevstva

Isus preuzima ideju kraljevstva iz religiozne baštine svoga naroda i obogaćuje novim sadržajem. Novost nije u naviještanju nove budućnosti, različite od one koju su proroci

naviještali, nego u predujmu te budućnosti. Za razliku od svih izviđača budućnosti u Izraelovoj povijesti Isus je jedini koji je propovijedao i djelima potvrđivao da je ona njegovim dolaskom već započela. Što su stoljeća očekivala i proroci najavljivali u Isusu je stvarnost. Stoga je mogao reći: "Blago očima koje gledaju što vi gledate! Kažem vam mnogi su proroci i kraljevi htjeli vidjeti što vi gledate, ali nisu vidjeli; i čuti što vi slušate, ali nisu čuli!" (Lk 10,23-24; 4,18-21; Mk 1,14-15; Mt 4,14; 11,2-6). Druga neobična i u židovstvu nečuvena novost u poimanju Božjeg kraljevstva bila je njegova univerzalnost, bezuvjetna otvorenost prema svima, zlima i dobrima. Što je Isus podrazumijevao pod pojmom Božjeg kraljevstva saznajemo iz njegovih riječi, djela i životne prakse.

3.1. Kraljevstvo Božje u Isusovoj riječi

U naviještanju i osvjetljivanju Božjeg kraljevstva Isus se ne služi definicijama niti spekulativnim argumentiranjem, nego kao orijentalni čovjek slikovitim govorom. Više od trećine zapisanih Isusovih riječi nalazi se u *prisposobama*. Imao je izvanredni dar zapažanja; uzimao je slike za svoje prisposobe iz svih područja i zanimanja ljudskog života da njima osvijetli tajnu Božjeg kraljevstva: slike iz svijeta djece i odraslih, muških i ženskih, mladića i djevojaka, očeva, majki i udovica, siromašnih i bogatih, zemljoradnika, vinogradara, obrtnika, slugu, pastira, ribara, trgovaca, bankara, dužnika, razbojnika, sudaca, upravitelja, vojnika, ratnika, kraljeva, farizeja i carinika. Širina slika govori o sveopćem planu spasenja, o Isusovoj želji unijeti Božje kraljevstvo u svu ljudsku stvarnost.

Isus je, napose u prvom dijelu svoga djelovanja, htio nekim prisposobama probuditi zanimanje u svojim slušateljima, otvoriti im oči srca za novi Božji svijet koji njegovim dolaskom nastaje, pozvati ih na život koji odgovara ponudi Božjeg milosrđa. Neke su rezultat konfliktne situacije, odgovor na nemilosrdnu kritiku pobožnih krugova koji su se sablažnjavali nad njegovim teološkim pogledima i mrmljali zbog njegova ponašanja prema grešnicima. Što se je više družio s niskim slojevima društva, to su se elitni krugovi sve više zatvarali i u protivnike pretvarali. Dok Isus nepojmljivom susretljivošću i dobrotom traži i prima male ljude: izgubljene, otpisane i odbačene najavljujući im blizinu Božjeg kraljevstva i vraćajući im dostojanstvo Božje djece, dotle sve poduzima da razbije krute stavove umišljenih samodopadnika, pismoznanaca i farizeja, da im ukaže da su se tvrdoćom svoga srca udaljili od Boga milosrđa više nego oni koje osuđuju. Neke su prisposobe odraz stanja u kojem se on sa svojim propovijedanjem Božjeg kraljevstva zatekao nakon što ga je većina u Izraelu definitivno odbacila. Unatoč svim protivštinama s kojima se kao Navjestitelj i Stvaratelj zdravog Božjeg svijeta susreo, unatoč nehaju, otporu, preziru, mržnji i smrti kojom su mu vodeći krugovi u Izraelu prijetili, Isus je ostao nepokolebiv u svome uvjerenju, da će se Božje kraljevstvo iz neznatnog i beznadnog početka razviti u veličanstveni svršetak kao što obilna žetva nezaustavljivo nadolazi iz ugrožene sjetve (Mt 13,1-23). Skroman početak i veličanstven svršetak ukazuju na dvostruki vid u Isusovu poimanju Božjeg kraljevstva, na aktualnu Božju vladavinu u svijetu i povijesti i na eshatološko dovršenje te vladavine u budućnosti kad će Bog uništiti svako zlo, otrti svaku suzu, te smrti više neće biti, ni tuge, ni jauka, ni boli, jer prijašnje uminu (Otkr 21,4; 1Kor 15,20-28). Dok se to ne ostvari, Isusov će učenik uvijek moliti: "Dođi kraljevstvo tvoje!"

3.2. Kraljevstvo Božje u Isusovim djelima

Isus nije samo riječima navješćivao, nego i djelima potvrđivao da je kraljevstvo Božje na pomolu. Nema sumnje da je Isus činio *čudesa*, napose da je izgonio zloduhe i liječio bolesne. To nisu poricali ni Isusovi protivnici pismoznanci i farizeji tumačeći ih kao djelo savezništva s poglavicom đavolskim (Mk 3,22; Mt 12,24). To indirektno potvrđuju i kasniji židovski izvori nazivajući Isusa čarobnjakom i varalicom. Čudesa, o kojima evanđelja izvješćuju, nisu ništa drugo nego popratne pojave Isusova naviještanja, potvrda njegovih riječi; u njima se vidi ono što se u riječima čuje, pomol Božjeg kraljevstva.

Specifičnost Isusovih čudesa krije se u značenju koje im je on pridavao. Ona su za njega znak blizine Božjega kraljevstva, predokus i zalag novog svijeta. Liječeći bolesne i oslobađajući opsjednute Isus ukazuje na zdravi Božji svijet koji Bog po njemu želi ostvariti. "Ali ako ja prstom Božjim izgonim đavle, zbilja je došlo k vama kraljevstvo Božje" (Lk 11,20). Čudesa nisu samo znakovi blizine Božjeg kraljevstva, nego otkrivaju ujedno i njegovu narav: gdje Bog vlada, čovjek je spašen, to ne znači samo u duhovnom smislu, u oprostjenju grijeha, nego cjeloviti čovjek. Isus nije bio samo "dušobrižnik" nego Spasitelj cjelovitog čovjeka, što potvrđuju čudesa ozdravljenja. "Pođite i javite Ivanu što ste čuli i vidjeli: Slijepi progledaju, hromi hode, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, siromasima se navješćuje evanđelje. I blago onome tko se ne sablazni o mene" (Mt 11,4-6; Lk 7,21-23), poručuje Isus Ivanu Krstitelju u tamnici.

U čudesnim zgodama, kao i u Isusovu propovijedanju, radosna vijest upućena je najprije onim koje je društvo otpisalo, ljudima koji su zbog svoje nečistoće izbačeni, kao što su gubavi, hromi, sakati, slijepi, gluhi, siromasi, carinici, grešnici, žene i djeca. Origen ističe značenje Isusovih čudesa za ljude nižih slojeva; upravo ti slojevi unijet će kršćanstvo u rimski svijet i buditi nadu kod ljudi svih vremena.

3. 3. Kraljevstvo Božje u Isusovu ponašanju

Kraljevstvo Božje Isus uprisutnjuje i svojim ponašanjem. Svojom životnom praksom rušio je sve barijere i ograde podizane kroz povijest na temelju porijekla, svjetonazora i moralnih kvaliteta. Za razliku od isključivih političko-religioznih skupina svoga vremena želi obuhvatiti, izmiriti i ujediniti sav Izrael geografski i demografski, obilazi sva područja i dolazi u dodir sa svim slojevima društva, sa seoskim pučanstvom polupoganske Galileje (Mk 1,14; Mt 4,23-25; 9,35-36) i građanskim glavnog grada Jeruzalema (Mt 23,37), s bogatima (Lk 19,1-10) i siromašnima (Lk 6,20; 7,22), zdravima i bolesnima (Mk 1,32s; Mt 4,23), pobožnima (Mk 2,17) i grešnima (Lk 19,10), učenicima (Lk 14,1-6) i neukima (Mt 11,25s), carinicima (Mt 11,19) i zelotima (Lk 6,15). Iz zajednice eshatološkog Božjeg naroda nitko ne smije biti isključen. Misao "svetog ostatka", njegovana od proroka i apokaliptika kroz stoljeća, bila mu je tuđa. Diobu između dobrih i zlih odgađa za kraj povijesti (Mt 13,24-30.47-50; 25,31-46). Podnosi slabost i nevjernost i u krugu svojih učenika (Mt 14,27.30). Ne stvara posebnu zajednicu svetih, nego zajednicu vjernika koji žive od Božjeg milosrđa. Nije nikakav isposnik poput Ivana Krstitelja. Rado se zadržava na gozbama s carinicima i grešnicima što je u židovstvu bilo zabranjeno iz vjerskih i nacionalnih razloga. Iz vjerskih jer sustolnik, prema židovskom shvaćanju, ne sudjeluje samo u blagovanju nego i u zajedništvu pred Bogom koje se tom zgodom zazivom blagoslova stvara, čega grešnici nisu dostojni. Iz nacionalnih, jer se blagovanje s carinicima, koji su se obogatili ubirući porez za omraženu rimsku vlast, smatralo izdajom nacionalnih interesa, razbijanjem narodnog jedinstva i zajedničkog otpora protiv

bezbožnog neprijatelja. Pobožnim krugovima koji su ga nemilosrdno kritizirali nazivajući ga izjelicom i pijanicom, prijateljem carinika i grešnika (Mt 11,19), odgovarao je mnogim prisposodobama opravdavajući svoj stav iskustvom Boga i njegova odnosa prema tim ljudima (Lk 15,1 s.). Blagovanje s njima bilo je ne samo znak zajedništva pred Bogom nego i predujam eshatološke gozbe u Božjem kraljevstvu na koju su svi pozvani pa i grešnici (Mt 8,11).

Sveobuhvatnost Božjeg kraljevstva potvrđuje **ustanovom Dvanaestorice**, izabranih iz raznih dijelova zemlje i različitih političko-religioznih krugova od carinika do zelota. Odsutnost žena iz te ustanove uvjetovana je povijesnim shvaćanjem da žene ne mogu predstavljati Izraelova plemena. Kozmički broj dvanaest ukazuje na otvorenost Božjeg kraljevstva svim narodima i svemu stvorenju. Poštujući proročku tradiciju prema kojoj će spasenje doći narodima preko Izraela, Isus se u svom djelovanju ograničio u biti na izabrani narod, ali je otpočetak otvorio mogućnost i poganima da postanu članovima eshatološkog Božjeg naroda ne na temelju obrezanja nego vjere što se vidi iz malobrojnih susreta s njima. Zavidljen nad skromnošću i vjerom rimskog satnika i žene Kanaanke najavljuje da će mnogi s istoka i zapada doći i radovati se s Abrahamom, Izakom i Jakovom u kraljevstvu nebeskom, a sinovi će kraljevstva biti izbačeni van u tamu (Mt 8,5-13; 15,21-28). Nečuveno za Židove Isusova vremena koji su za pogane očekivali Božje kraljevstvo u obliku Božjeg gnjeva. Citirajući proroka Izaiju u svom nastupnom govoru u Nazaretu Isus je naglasio da je došao "proglasiti godinu milosti Gospodnje", a ne i "dan odmazde Boga našega" što je Izaija od Mesije očekivao (Iz 61,1-2; Lk 4,19). Za razliku od svih proroka, pa i posljednjeg od njih, Ivana Krstitelja, Isus je dan Božje odmazde odgodio za kraj povijesti, a dotle vrijedi bezuvjetna ponuda spasenja svima, pa i poganima. S time se njegovi Nazarećani nisu složili; čudili su se što iz Izaijina teksta usvaja samo poruku spasenja, a ispušta prijetnju sudom; osjetili su da time ruši tradicionalno poimanje spasenja i Božjeg naroda i stoga su ga bijesni izbacili iz svoga grada u nakani da ga pogube (Lk 4,28s).

Isus je jedinstven u svom stavu prema religioznoj baštini svoga naroda. Odrastao je u njoj. Pozna dobro Zakon, Proroke i Psalme. Voli Izaiju, Jeremiju, Daniela. Citira male proroke Hošea, Miheja, Zahariju i Malahiju. Moli Psalme. Sudjeluje u javnom religioznom životu u sinagogi i hramu. Traži veliko strahopoštovanje prema oltaru i hramu. Hram je za njega svet i kuća molitve jer Bog prebiva u njemu. Plaća hramski porez. Hodočasti i slavi blagdane sa svojim narodom u Jeruzalemu. Stalo mu je do Zakona i Proroka i ističe da nije došao ukinuti ih, nego ispuniti (Mt 5,17). Po svemu tome Isus je pravi Židov i stoga Schillebeeckx ima pravo kad govori o "Isusovoj židovskoj duhovnosti", ili F. Mussner kad tvrdi da je Isus bio Židov unatoč "nežidovstvu" u njemu. Unatoč svemu tome usudio se kao nitko prije dodirnuti Mojsijev Zakon bilo da nešto *kritizira, dokida ili usavršava*. Svoj kritički stav opravdava upravo svojom vjernošću prema Zakonu koji želi očistiti od ljudskih natruha i otkriti u njemu iskonsku volju Božju. Za Židove njegova vremena to je bilo isto što i udar na vjeru i rušenje svijeta. Kritizira *ritualno-kultne*, a usavršava *etičke* propise Mojsijeva zakona. Značajno je da u onome εγω (Mt 5,22) dolazi do izražaja autoritet koji stoji uz Mojsijev i protiv Mojsijeva autoriteta. A tko nastupa autoritetom mimo i protiv Mojsija, izdigao se faktično iznad njega, a iznad Mojsija je, prema židovskom shvaćanju, samo Bog. Isus je nastupao s uvjerenjem da pozna volju Božju bolje nego Mojsije i prisvaja sebi pravo da rekne posljednju Božju riječ. Svoje novo izlaganje zakona ne potkrepljuje starozavjetnim spisima, već svojim vlastitim autoritetom: "Čuli ste da je starima rečeno, a ja vam kažem..."(Mt 5,21.27.31.33.38.43).

Ne drži se "predaja starih", o čistu i nečistu. Priznaje samo jednu čistoću i nju proglašava temeljnim načelom svake etike, a to je čistoća srca. Što iz ljudskog srca izlazi: misli, riječi i djela, to čini čovjeka čistim ili nečistim (Mk 7,1-7.14-23). Ophodi s ljudima koji su po zakonu

"nečisti" kao gubavci, carinici i pogani. Dopušta da ga žena bolesna od krvarenja dotiče (Mk 5,25-34); uzima za ruku umrlu Jairovu kćer (Mk 5,41), dodiruje lijes mladića iz Naima (Lk 7,14). Krši subotu kad je u pitanju dobro čovjeka; liječi subotom iako je zabranjeno. Svoj stav proglašava općom normom: "Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote" (Mk 2,27). Osuđuje praksu korbana (=žrtveni dar Hramu) kao ljudsku tvorevinu kojom se izigrava četvrta Božja zapovijed. Ne može se dužnost prema roditeljima zamijeniti milostinjom Hramu (Mk 7,9-13).

Odnos prema Bogu je neodvojiv od odnosa prema čovjeku. Služba Božja ne vrijedi ako joj ne prethodi izmirenje s bratom čovjekom (Mt 5,23s). Milosrđe mu je milije nego žrtva (Mt 9,13). Ukratko: Isus ne odbacuje ritualno-kulturni dio Mojsijeva zakona nego ga stavlja u odnos prema čovjeku i podređuje etičkoj zapovijedi: pravednosti, milosrđu i vjernosti (Mt 23,23).

Otkriva nedostatnost zakona i poziva svoje slušatelje da ga nadiđu. Nadilaženje zakona i zakonskih ograda bitna je oznaka "veće pravednosti" (Mt 5,20), odnosno Isusove etike. Pokazuje da ubojstvo započinje već samom srdžbom (Mt 5,21-22), preljub požudnim pogledom (5,27-30), krivokletstvo svakom neiskrenošću (5,33-37). Dokida rastavu braka (5,31-32) i osvetu (5,38-42) što je po Mojsiju bilo dopušteno. Traži bezgranično praštanje (Mt 18,23s) i bezuvjetnu ljubav prema svakom čovjeku, pa i prema neprijatelju (Mt 5,43-48; Lk 6,35-36). Sažima sav Zakon i proroke u ljubav prema Bogu i bližnjemu. Bližnji mu nije samo sunarodnjak, suvjernik i sumišljenik, kako se u židovstvu mislilo, nego svaki čovjek pa i neprijatelj. Dokida načelo uzajamnosti - milo za drago -, na kojem se temeljilo društveno ophođenje u židovskom i u grčko-rimskom svijetu ondašnjeg vremena. Traži od svojih učenika da ne uzvraćaju istom mjerom nego da dobro čine i onima koji ih mrze, blagoslivlju one koji ih proklinju, mole za one koji ih zlostavljaju (Lk 6,27-28). Sve to osvjetljuje "zlatnim pravilom" mijenjajući ga iz negativnog oblika, u kojem je bilo poznato i antiknom svijetu, u pozitivan oblik, tvrdeći da je ono Zakon i Proroci: "Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima" (Mt 7,12; Lk 6,31). Bezuvjetna ljubav prema svim ljudima, uključivši i neprijatelje svih vrsta: osobne, obiteljske, nacionalne, vrhunac je Isusove etike, novost kakve dosad u tako radikalnom obliku nije bilo ni u židovstvu ni u helenizmu. Ukoliko je pak i bilo nekih poticaja na ljubav prema neprijateljima u antiknom svijetu, zasnivali su se na izvjesnom sebeljublju, jedinstvu ljudske naravi, kratkoći života, želji neprijatelja učiniti prijateljem. Opravdanje ljubavi prema neprijateljima Isus nalazi u iskustvu Boga koji svoju savršenost, odnosno milosrđe iskazuje u bezuvjetnoj ljubavi prema zlima i dobrima, pravednicima i nepravednicima (Mt 5,43-48; Lk 6,35-36). Takvu je ljubav Isus tražio od svojih učenika, takvu je ljubav njegova ruka duboko upisala u dušu svoje službenice Marice Stanković, na takvu je ljubav ona u nagovorima za blagdan Krista Kralja pozivala svoje suradnice poučavajući ih da se na zemlji takvom ljubavlju kraljevstvo Božje ostvaruje.

4. Kraljevstvo ljubavi

Godine 1944. na blagdan Krista Kralja jedna joj je suradnica postavila pitanje: »Recite, a kako se zapravo postaje dobar?« Marica se na to pitanje malo nasmijala i odgovorila da ne postoji jedinstven recept i svaka duša ima svoj put. Ubrzo se ispravila i rekla da ipak ima jedinstven recept za sve, a to je put ljubavi, po njemu je hodio sam Gospodin, zatim (str. 21) sveci i blaženici, učitelji i apostoli Crkve, mučenici i priznavaoci, žene, majke i djevice, sveta djeca. U duhovnom životu postoje - ističe Marica - razni putovi i penjanja k Bogu: put vjere, put kajanja, put strahopoštovanja. I ti su putovi dobri, ali put ljubavi je

savršeniji, najsavršeniji. U njemu se sastaju svi drugi putovi. (str.22). Na tom se putu nužno stiže dobrota ili, kako se kaže, duša postaje dobra". I zato put suradnice Krista Kralja mora biti put ljubavi. Ta ljubav nije u nekom svestranom teološkom znanju, ni u nekom vještačkom analiziranju vjerskih istina, ni u izvanrednim darovima prirode i milosti, ni u bujici osjećajnosti. Ne! To je ponizna i jednostavna ljubav duše koja se sva predala Bogu. To je djetinje klicanje duše koja uživa u dobrom Ocu. To je jednostavni, intimni, prijateljski odnos prema Kristu Gospodinu. To je nenamješteno i bezazleno predanje milosnim zrakama Duha Svetoga. Eto, tako se postaje dobar" i tako se ostvaruje kraljevstvo Božje (str.24).

Godine 1950., opet za blagdan Krista Kralja, Marica iz zatvora svojim suradnicama „koje iz daljine prati i grli“ šalje svojevrsni himan ljubavi pozivajući ih da se ljube i da budu nositeljice ljubavi: "Ljubite se! Ljubite se međusobno i budite nositeljice neiscrpive Kristove ljubavi svuda kuda se krećete; među zdrave i bolesne, bliže i daljnje, među site i gladne, među učene i neuke, među prijatelje ali i među neprijatelje. Jer nitko ne može iz te ljubavi biti isključen, nitko zaboravljen, nitko preskočen, jer ta ljubav u Srcu Kristovu izvire, ili još više, ona je Krist sam! I u toj velikoj i sveobuhvatnoj ljubavi je sadržaj kršćanstva, smisao Božjeg i stvaranja i otkupljenja, smisao božanskog života u Crkvi i u dušama; ona je rješenje za sve, odgovor na sve. Jedino ljubav može donijeti sreću i pojedincima i čovječanstvu, jedino ljubav može riješiti kaos u svijetu. Ali ljubav potpuna, velika, žarka, djelotvorna. Ona i onakva, koja je proklamirana svijetu uoči Muke. Ona i onakva kakvu je opisao sv. Pavao. Ona i onakva kakvu su je zemljom pronosili i u sebi i oko sebe nosili i propovijedali heroji čovječanstva – *sveci*. Ljubite se i ljubite! Mnogo i uvijek! Bez granica, bez izuzetka. U tom je sve!" (str.51). Tako je Isus učio svoje učenike, tako službenica Božja Marica Stanković poučena i ove 2010. godine za blagdan Krista Kralja poučava svoje suradnice: „Ljubite se i budite nositeljice Kristove ljubavi svuda kuda se krećete“ i za vama će nicati Božje kraljevstvo.